

GYŰJTŐ: KNEZT ANNY

GYŰJTÉS IDEJE:

TART.: BELSŐ-SOMOGY FOGALMA, TÁJAI, TÖRTÉNETI,
NÉPRAJZI KÖRÜLMÉNYEK

5 lap

FŐHORDASZI MUTATÓ: KAPOSVÁR

SZAKMUTATÓ: XVII

PAPÍRIPARI VÁLLALAT

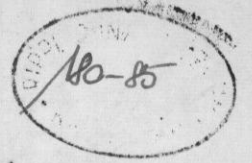
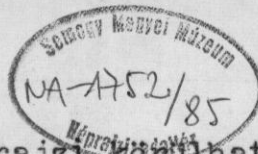

KISKUNHALASI GYÁRA

LELTÁROZÁS

ATUEVETUE A NA-180/85-ES TÉTELE ALÓL.

Yurzy Judit:

Belső-Somogy fogalma, táji, történeti, néprajzi körülményhatárolása

Belső-Somogy a legújabb földrajzi morfológiai kutatások szerint a megyében a legnagyobb kiterjedésű, s a legtöbb kistájat magában foglaló táj a Dunántúli-dombvidék nyugati felében. Északon a Balaton déli partjával érintkezik, nyugaton a kelet-zalai dombság, keleten a szülősgyöröki völgy, az osztopáni meridionális völgy, lejjebb a Zselicet is határoló Gyöngyös patak és a Kapos déli forrásának völgye szegélyezi, délen Tótujfalutól kezdődően a Dráva a határ. E nagymultu táj-nevet az állami és egyházi igazgatásban is használták nem ugyanazt értve rajta, de inkább a megye déli az Drávához közelebb eső felére vonatkoztatták. A néprajzosok is ilyen megfontolással használják e fogalmat és külön táji csoportnak tartják a Kis-Balaton körzetébe tartozó falvak, külön a Kis- és Nagyberék területére eső falvak és külön a Marcali hát helységeinek együtteseit. Tehát a Marcali háttól, a Nagyberektől délre fekvő tulajdonképpeni Belső-Somogy népe hagyományörzésével tünt ki már a XIX.század második felétől kezdődően. E területen a jobbágyparaszi lakosság nagyjából a reformációhoz csatlakozott, így a XVIII.században tisztán református falvak is találtak itt /Gige, Csököly, Kisbajom, Csoknya, Nagybajom, Alsósegesd, Alsok, Böhönye, Nagykorpád, Kutas, Istvándi, Darány/. Ezek népe a törökidő évszázadaiban is nagyjából a helyén maradt, vagy községe határában, környékén bujdosott, vagy a veszély elmúltával eredeti lakhelyére visszaköltözött. A veszély idején is haza-hazajártak földjeiket művelni. a termést betakarítani. A közbiztonsági viszonyok rendeződésével egykori telkeiken kezdték illetve folytatták életüket. Az újonnan betelepített

kel szemben előnnyel indultak, földjük volt, helyismere-
tük, nagyobb termelési tapasztalatuk. Belőlük kerültek ki
a községek jómódu, törzsökös családai, vezetői.

A tájegység nyugati felébe evangélikus csoportok is tele-
pedtek be /Curgó, Gyékényes, Pt, Iharos, Iharosberény, In-
ke, Pátró, Pogányszentpéter, Porrog. Szentpál, Szentkirály,
Sand, Csicsó, Surd, Vése./Ezek között szlovén anyanyelvűek
is voltak /Surd, Pogányszentpéter, Pát, Sand, Miháld, Liszó,
Bükkösd, Porrog, Porrogszentpál/. Ugyancsak szlovén "vend"
vallásu
eredetű, de katolikus lakossága a Nagyatád melletti Tarany
népe.

A Dráva mente néhány községébe, de kissé feljebb is
horvát nyelvű csoportok költöztek be. Ezek nagyjából két
néprajzi egységet képeztek, a Lakócsa és környéki, valamint
a Babócsa-Berzence közötti részen elhelyezkedő horvátok cso-
portját.

A németek utódai Szulók, Mike és Barcs községekben talál-
hatók. Ezek telepítési körülményei sokkal kedvezőbbek voltak,
mint a horvátoké vagy magyaroké. Dohánytermesztésből gazda-
gódtak meg igen szorgos munkával. Telepítettek az uradalmak
katolikus magyarokat is /Felsősegesd/.

A XIX.század közepétől az egyházak következtében csökkent
a reformátusok száma, helyükbe katolikus - szegényebb - la-
kosok költöztek be.

A belső-somogyi református falvak egyik jellegzetes -

- bár még inkább csak a néprajzosok által megkülönböztetett - körzete az u.n. Szigetvidék, azaz Szigetvár környékén található harminchárom község, melyek közül ma csak Darány, Kastélyosdombó, Drépagárdony, Istvándi tartozik Somogyhoz a többi Baranyához. A házassági kapcsolatok, az asszonyok kontya, a fehér himzés jellegzetes változata, a női kendőfélék bizonyos típusai ^{stb} sajátos néprajzi egységre mutatnak ezen a területen. Másik karakterisztikus vidék a Pinya-menti felvaké . Külön egységnek látszik az eddigi adatok nyomán Nagykanizsa piacainak, vásárainak, kisiparosainak vonzásában álló, a megye délnyugati határán lévő felvaké együttese Csurgó központtal.

Belső-Somogyban és Zselicben maradtak fenn a legtovább a favázás sövényfonású vagy karóval rögzített falu/u.n.főcskerakásos/ és boronafalu, zsúpp fedésű épületek. A lakóházak beosztása tulnyomórészt szoba-konyha-kamrás volt még a XIX.század végén is. Szép számmal előfordultak még ekkor kémény nélküli u.n. füstöskonyhák, de voltak már nagy szabadkéményes főzőhelyiségek is. A szobát a konyha felől fűtötték, szemeskályhával, a konyhában kemence, sárból rakott tűzhely és katlan képezte a főző-sütő berendezést. Az 1960-as évekig fennlevő népi építészeti emlékek néhányát műemlékké nyilvánították, másokat áttelepítettek a Szennai Szabadtéri Néprajzi Gyűjteménybe az 1976-tól kezdődően. Így belső-somogyi a rinyakovácsi, kisbajomi, csökölyi, nagykorpádi lakóház, a nagybajomi istálló, a csökölyi kettős kamra, paraszti faragóműhely, pajta. És még több épület vár bontásra, áttelepítésre és újraépítésre.

A fával dolgozó és a falusiak igényeit kielégítő kismes-
terek mellett mások is foglalkoztak fatárgyak készítésével.

A legtöbb nagyobb paraszti portán volt egy kamra vagy fészert-
féle ahol a gazda a famunkához való szerszámait tartotta,
köztük ács, bognár, kádár, később asztalosszerszámok, kovács-
eszközök is. Szerszámnyelet, kisebb hordót, kulacsot, kisszé-
ket, de az ügyesebbek nagyobb és díszesebb butorokat is ké-
szítettek, de többnyire saját családjuk számára.

Szintén jeles munkákat készítettek az ügyesebb pásztorok
fából, csontból illetve szeruból, de bőrből is: pásztorbotot,
ostort, borotvatartót, tűkörtartót, kürtöt, ivópoharat, só-
tartót. A megye minden tájegységén előfordultak remekelő
pásztorok, Belső-Somogyban a legnevezetesebb és még ma is
élő pásztorfaragó Tóth Mihály Lászlómajorban lakik és elég
sok tanítványa van. A népművészet, népi iparművészet felkero-
lói Somogy sokszínű népi díszítőművészetéből következetesen
leginkább a pásztorfaragásokat, s ezek dísz tárgyá alakított
utódait részesítették előnyben. Faragópályázatokon ma is re-
ményekkel indulhatnak ^a somogyiak. Hires ^ududa és furulya, hosz-
szufurglakészítő volt és remek muzsikus a berzencei Jankovich
Imre, furulyával jeleskedett a csurgói Keleczi József.

A belső-somogyi magyar, de a horvát asszonyok is nemcsak
a kender-, de többnyire a lenfonal előállításához is értettek,
sőt maguk is szőtték az egyszerűbb és a cifrább vászonholmit is.
Ünnepi férfiingeken, vászonkötények alján, női ingek kézelőjén,
kendők sarkában és szélein igen szépen mutatott a fehér himzés,
különösen, ha lenvászon volt az alapanyag. De kedvelték a kereszt-

szemes munkákat is. Ma e régi himzések és szövések újrafelfedezésével egyenlőre csak lelkes szakkörök foglalkoznak, a népművészeti boltokban inkább a színesebb buzsaí, a kiszínesített karádi varrások találhatók.

Érdekes szokása volt e terület református lakosságának, hogy az ünnepi, templomi gyászöltözék, különösképpen az u.n. nagypénteki gyónó ruházat fehér vászonból készült az asszonyok számára. A legújabb kutatások a közismert csökölyi adatok mellé más községek ~~gyász~~ fehér gyászaról szó-
lókat is felsorakoztat/pl.Somogyszob, Nagykorpád, Csokonya/

Gönczi Ferenc, a kaposvári Múzeum egykori igazgatója jóvoltából meglehetősen sokat tudunk az ~~egykor~~ somogyi parasztgyermek életéről, amint az 1920-30-as években gyűjtött, fényképezett adataiból tapasztalatait könyvvé formálta. Természetes anyagokból iskolásokkal elkészített~~t~~
te otthoni játékaikat, fotóművészekkel bejárták a megyét és lencs^evégre vették a falusi gyermekek ruházatát, nevelésükkel kapcsolatos butorokat, eszközöket, életük jeleneteit, játékaikat. Mind a magyar, mind a német, horvát és vend falvakat felkeresték.

